

Jonas Holmstrand, Teologiska institutionen, Uppsala universitet

Nytt språk för en ny tro – en undersökning av uttrycket ”pisteuein eis” i tidig kristen litteratur

Det grekiska verbet pisteuein, som brukar översättas ”tro”, hade i nytestamentlig tid normalt objektet i dativ. I Nya testamentet har verbet ibland konstruerats med prepositionen eis (in i, till) istället. Vanligen antas den konstruktionen ha ungefär samma betydelse som konstruktionen med dativ. Det finns dock skäl att ifrågasätta det. Konstruktionen med eis förekommer inte alls före Nya testamentet, och åtminstone fram till ca 200 e.Kr. finner man den endast i kristna texter. Dessutom används den i stort sett bara då prepositionen följs av Kristus, Kristi namn e.dyl. Detta tyder på att den är en medveten språklig innovation för att uttrycka en specifik kristen trosföreställning eller troserfarenhet.

Projektets syfte har varit att studera betydelsen hos denna språkliga innovation samt att placera in den i dess traditionshistoriska sammanhang. Undersökningen har genomförts med hjälp av en hypotetisk-deduktiv metod.

Först har ett antal hypoteser uppställts genom översiktliga studier av våra egna begreppsliga förutsättningar, av de semantiska förutsättningarna för verbet pisteuein och ord som är rotbesläktade med det samt av dessa ords förekomst i Nya testamentet och annan tidig kristen litteratur. Därefter har hypoteserna prövats på de enskilda förekomsterna av konstruktionen pisteuein eis i tidig kristen litteratur.

Undersökningen har resulterat i flera nya tolkningsförslag. Ett sådant förslag är att den betydelsemässiga utgångspunkten för verbet pisteuein var ”vara övertalad”, ”vara övertygad”. Med hjälp av dativ kunde man ange den som hade förmån av övertalningen eller övertygelsen.

Härifrån kan betydelserna ”lita på” och ”vara trofast mot” härledas.

Antagligen rymde verbet pisteuein alla dessa betydelsenyanser i tidigkristen tid. Därmed är det tydligt att det avviker betydelsemässigt från moderna översättningsord som ”tro”, ”believe” och ”glauben”, som alltmer har kommit att få betydelsen ”hålla för sant”. När dessa ord etablerades som översättningsord på medeltiden, låg de dock betydelsemässigt närmare pisteuein. Dessa förhållanden bör i högre utsträckning än hittills uppmärksammas i arbetet med tidigkristna texter och tidigkristet tänkande.

Ett annat viktigt tolkningsförslag som undersökningen har resulterat i är att eis-uttryck vid verbet pisteuein inte så mycket angav den eller det som hade förmån av verbhandlingen utan snarare angav målet för verbhandlingen. Den kristna rörelsen var missionerande. Att ansluta sig till den innebar att man lät sig övertalas/övertygas att följa Kristus, vilket betydde att man identifierade sig med honom och gick in i ett Kristusliv. Ingången i Kristuslivet manifesterades genom dopet, varmed också Jesu offentliga liv inleddes.

Det kristna dopet blev ett dop in i (baptizein eis) Kristus eller Kristi namn, och att vara kristen var att ”vara övertalad/övertygad” in i Kristus eller Kristi namn och att leva och verka i Kristus eller Kristi namn.

Samtidigt tänktes Kristusanhängarna få del av Kristi ande på ett sådant sätt att man också kunde säga att Kristus levde i dem (se t.ex. Gal 2:10 och Joh 14:20). Om det här tolkningsförslaget accepteras, får det stora konsekvenser för tolkningen av en lång rad textpassager i tidigkristen litteratur, liksom för förståelsen av t.ex. Paulus teologiska tänkande.

Ett tredje resultat av undersökningen är förslaget att konstruktionen pisteuein eis framför allt utvecklades inom ramen för hednamissionen. Man finner den främst i texter som hör hemma i den paulinska eller i den johanneiska traditionen. Det är också symptomatiskt att den i det lukanska dubbelverket (Lukasevangeliet och Apostlagärningarna) förekommer först i det programmatiska tal om hedningarna som Petrus håller i den romerske officeren Cornelius hus (Apg 10:34-43).

Detta behöver inte alls innebära att de föreställningar som konstruktionen ger uttryck åt inte skulle ha funnits före hednamissionen. Även i den synoptiska traditionen finner man föreställningar om att lärjungaskap innebär att följa och i viss mån representera Kristus (t.ex. Mark 3:14, 8:34, 9:37) och att Kristus smörjer med helig ande (t.ex. Mark 1:8). Men det är troligt att den språkliga konstruktionen pisteuein eis utvecklades på grekiskt språkområde i samband med hednamissionen. Kanske sammanhänger det med att Kristusidentifikationen fick särskild uppmärksamhet i just det sammanhanget, eftersom icke-judarnas tillträde till Gudsfolket motiverades just med den (se t.ex. Gal 3:26-29).

I början tycks konstruktionen pisteuein eis ha använts uteslutande om Kristus men med tiden ökar benägenheten att använda den även om Gud, precis som fallet är även med uttrycket baptizein eis (döpa in i). Antagligen återspeglar detta utvecklingen mot ett alltmer genomfört trinitariskt tänkande i den tidiga kyrkan. Forskningsprojektet har också genererat flera nya forskningsfrågor.

I Johannesevangeliet förekommer till exempel konstruktionen pisteuein eis bortåt 40 gånger. Med en ny förståelse av konstruktionens betydelse behöver tolkningen av denna skrift ses över i sin helhet. I den paulinska traditionen skulle man behöva undersöka hur de förslagna tolkningarna påverkar förståelsen av Paulus teologiska tänkande i stort.

Traditionellt har man varit benägen att tolka det framför allt i juridiska termer. Hur blir det, om man istället uppfattar Kristusidentifikationen som ett centralt inslag i hans tänkande?

Jag tror också att det vore angeläget att göra fler jämförande studier av den paulinska och den johanneiska traditionen. Projektet har visat på tydliga språkliga och innehållsliga likheter mellan dessa två traditioner. Hur långt sträcker sig dessa likheter?

Projektets viktigaste publikation blir en monografi på engelska. Dess preliminära titel är: "Persuaded into Christ. A Study of the Expression of Pisteuein eis in Early Christian Literature".

Eventuellt kommer sedan också en svensk version av monografin att publiceras. Förhandlingar om detta kommer att inledas med svenska förlag så snart manuset för den engelska versionen föreligger.

Inom ramen för projektet planeras också två artiklar. Den ena artikeln behandlar förföljelsemotivet i Galaterbrevet. Detta motiv spelar en roll i analysen av pisteuein eis i Galaterbrevet, men eftersom det hittills nästan inte alls har uppmärksammats, förtjänar det en egen artikel. Den andra artikeln behandlar strukturella likheter mellan kallelseberättelserna och uppståndelseberättelserna i Johannesevangeliet. Även här handlar det om iakttagelser som har betydelse för analysen av pisteuein eis men som är nya och förtjänar en mer självständig behandling i en artikel. Dessa artiklar är i stort sett klara och kommer att skickas in för publicering under våren 2008.